

XII. MAGYAR FÖLDRAJZI KONFERENCIA

SHORT TALK 2

Eger gazdaságszerkezetének átalakulása 2013–2022 között: A szolgáltatási szektor térnyerése és az ipari visszaszorulás – *Veselicz Adél, Magyar Balázs, Ruszkai Csaba Gyula*

Komárom-Esztergom vármegye új akkumulátoripari cégeinek gazdasági és környezetvédelmi vizsgálati lehetőségei, korlátai – *Ballabás Gábor*

Az energiaszegénység térbeliségéhez kapcsolódó vizsgálatok áttekintése Magyarországon – *Szkalisity András, Tráser Nándor Zoltán, Boros Lajos, Kriska Olivér, Nagy Gyula*

A miskolci közösségi közlekedés a jelen és a jövő kihívásainak tükrében – *Kaposvári László*

A transzformatív változás földrajzi kereteinek vizsgálata Magyarországon – *Tráser Nándor Zoltán, Boros Lajos, Kriska Olivér, Szkalisity András, Nagy Gyula*

A belső migráció térbeli változásai Szlovákiában 1989 után – *Pregi Loránt, Pavol Jozef Šafárik*

Adatok a szádvári uradalom jobbágynak népelemmozgásához (16–18. század) – *Koleszár Krisztián*

Magyar állami nyugdíjasok a nagyvilágban – *Illés Sándor, Molnár-Hidassy Dóra, Gellérné Lukács Éva*

A srebrenicai népirtás globális emlékezete a geopolitika tükrében – *Nagy Tamás*

A jog földrajza és a földrajzosok joga – *Ius Migrationis et Geographia Legalis* – *Illés Sándor, Simonyi Péter, Tóth Judit*

A tanulói térérzékelés vizsgálata mentális térképek alapján – módszertani kísérlet Kárpátalján – *Oroszi Dóra, Czomba Péter*

EGER GAZDASÁGSZERKEZETÉNEK ÁTALAKULÁSA 2013–2022 KÖZÖTT: A SZOLGÁLTATÁSI SZEKTOR TÉRNYERÉSE ÉS AZ IPARI VISSZASZORULÁSA

Veselicz Adél, Magyar Balázs, Ruszkai Csaba Gyula

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Kutatási és Fejlesztési Központ, Innorégió
Tudásközpont*

A kutatás célja Eger gazdaságszerkezetének időbeli változásainak feltárása a 2013 és 2022 közötti időszakban. A vizsgálat egyesíti a gazdaságföldrajz és a területi elemzés módszertanát, különös figyelmet fordítva a szolgáltatások térnyerésére, az ipari szerkezet átalakulására. Az elemzés alapját az egyes gazdasági ágazatokhoz tartozó vállalkozások számának éves bontású adatai képezik, amelyek segítségével feltérképezhetők a szerkezeti tendenciák. Eger gazdasága az elmúlt évtizedben mérsékelt, de stabil növekedést mutatott, amit a vállalkozások számának 6,7%-os emelkedése is alátámaszt 2013 és 2022 évek között. A város gazdasági szerkezete több szempontból is átalakulóban van: bár a gyártó szektor – különösen a fémtermékek, gépek és berendezések előállítása – továbbra is meghatározó, azonban relatív súlya enyhén visszaszorul. Ezzel párhuzamosan a tudásintenzív ágazatok – mérnöki, jogi, könyvelési, informatikai szolgáltatások – dinamikusan fejlődtek, jelezve a város gazdaságának elmozdulását a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek felé. A kereskedelem továbbra is jelentős szerepet játszik. Az egészségügyi és szociális szolgáltatások szintén erősödő tendenciát mutatnak, ami a társadalmi szükségletek változására utal. A hagyományos iparágak, mint a textilipar és bőrtermékek gyártása, jelentős visszaesést szenvedtek el, és mára marginális szerepet töltenek be a város gazdasági életében. Eger gazdaságában a vállalkozások bevételeit tekintve a gépjármű- és gépgyártás, valamint a kereskedelem játszanak kulcsszerepet. A szolgáltatási szektor, különösen a szakmai és műszaki szolgáltatások, szintén növekvő tendenciát mutatnak. Eközben több tradicionális iparág – a textil- és faipar – folyamatos veszteségeket termel, ami a gazdasági szerkezet átalakulását tükrözi. A fiókteleppel rendelkező vállalkozások esetében a vizsgált időszakban Eger gazdaságára a tercier szektor erősödése volt jellemző. A legnagyobb vállalkozásszámot mindvégig a kiskereskedelem, az ingatlanügyletek, valamint az egészségügyi és vendéglátóipari szolgáltatások tették ki. Ezzel párhuzamosan a feldolgozóipari ágazatok – különösen a hagyományos gyártási tevékenységek – visszaszorultak, ami a gazdasági szerkezet posztindusztriális irányú eltolódását tükrözi. A COVID-19 járvány hatására a turizmushoz kötődő ágazatokban átmeneti visszaesés jelentkezett, ám 2022-re a szektorok részben regenerálódtak.

KOMÁROM-ESZTERGOM VÁRMEGYE ÚJ AKKUMULÁTORIPARI CÉGEINEK GAZDASÁGI ÉS KÖRNYEZETVÉDELMI VIZSGÁLATI LEHETŐSÉGEI, KORLÁTAI

Ballabás Gábor

*Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Környezetgazdaságtan és
Fenntartható Fejlődés Tanszék*

Komárom-Esztergom vármegyébe az utóbbi fél évtizedben jelentős, új akkumulátoripari beruházások érkeztek. A dél-koreai, illetve japán és kínai beruházók döntően Komárom és térségében, valamint a Duna mentén, illetve Tatabányán kezdtek, kezdik meg termelésüket az ott meglévő ipari parkokban. A tervezett előadás célja, hogy feltárja és megvizsgálja azokat a főleg szabadon hozzáférhető adat- és információforrásokat, és azok alkalmazhatóságát, amelyek úgy gazdasági mind környezetvédelmi szempontból bemutatathatóvá és értékelhetővé teszik az itt folyó tevékenységeket. Fontosnak tartjuk megvizsgálni a komplex értékelési lehetőségeket és azokat a korlátokat, amelyek megnehezíthetik, hogy átfogó vagy részletes képet lehessen alkotni a gazdasági tevékenységekről, földrajzi kapcsolatokról, valamint az új cégek erőforrás-felhasználásáról és szennyezőanyag-kibocsátásairól. További cél, hogy a feltárt alapadatokból, információkból készített ábrák alapján néhány alapvető folyamat esetleg hiányosság is feltárható, bemutatható legyen.

AZ ENERGIASZEGÉNYSÉG TÉRBELISÉGÉHEZ KAPCSOLÓDÓ VIZSGÁLATOK ÁTTEKINTÉSE MAGYARORSZÁGON

Szkalitsy András, Tráser Nándor Zoltán, Boros Lajos, Kriska Olivér, Nagy Gyula
Szegedi Tudományegyetem, Társadalomföldrajz Tanszék

A 21. század egyik legnagyobb kihívása a meglévő energiafogyasztási szokásainak átalakítása. A jelenleg érvényben lévő Európai Zöld Megállapodásnak számos kritikus pontja van, az alternatív energiaforrások elérhetőségétől kezdve a jelenlegi fogyasztási trendek átalakulásán át egészen azok megfizethetőségéig. Éppen ezért kiemelten fontos a téma földrajzi jellegű vizsgálata.

A 2024-es lakhatási jelentés szerint Magyarországon az energetikai átállás kérdésében sok hiányosságot lehet felfedezni, a háztartások 13% beleesik a lakhatási szegénység kategóriába, ami komoly kockázatot jelent a zöld energetikai átállás tekintetében. A magyar lakásállomány meglehetősen változatos, magával hordozza 150-200 év különböző korszakainak lenyomatát. Egy településen belül találkozhatunk az egyszerű falusi vályogházaktól kezdve a városi polgári „palotákon” és szocialista házgári épületeken át egészen a legmodernebb családi- és társasházakig, mindenféle lakóalkalmatossággal. Az elmúlt 40 évben jelentősen javult a magyar ingatlanállomány komfortossági fokozata, azonban hazánkban a megfelelő minőségű lakhatás nem mindenki számára elérhető. Felmérések alapján a lakóingatlanok több mint 80%-a nem felel meg a korszerű műszaki és energetikai követelményeknek.

Az energetikai átállás folyamatáról számos vizsgálat készült már regionális és közösségi szinten, ahol különböző társadalmi csoportok megoldási módszereit ismerhetjük meg. A kutatásban célul tűztük ki egy széleskörű szakirodalmi áttekintés elkészítését a hazai energetikai szegénység és az energetikai átállás témakörével kapcsolatban. Továbbá feltártunk jól működő közösségi gyakorlatokat, az energiaközösségek első hazai példáit, együttműködéseket, amik az energetikai átálláshoz nagyban hozzájárulnak.

A szakirodalmi előzmények arra is rámutatnak, hogy az energiaszegénység meghatározásához számos különböző módszert és mutatót alkalmaznak, ami megnehezíti az adatok összehasonlíthatóságát és a probléma egységes értelmezését. Emellett jól látható a vidékies térségek hátránya a korszerű és energiahatékony lakóingatlanok tekintetében. Ugyanakkor ezekben a térségekben a helyi társadalmi hálók és közösségi kapcsolatok erősebb jelenléte kedvezőbb feltételeket teremthet a közösségi megoldások – például energiaközösségek – kialakításához és megerősödéséhez.

A MISKOLCI KÖZÖSSÉGI KÖZLEKEDÉS A JELEN ÉS A JÖVŐ KIHÍVÁSAINAK TÜKRÉBEN

Kaposvári László

Miskolci Egyetem; Földrajz-Geoinformatika Intézet; Társadalomföldrajz Intézeti Tanszék

Miskolc városszerkezete nagyban eltér a többi vidéki nagyvárosétól: észak–déli és kelet–nyugati irányú kiterjedése is hosszabb a megszokottnál, és ez azt eredményezi, hogy a miskolciaknak többet kell utazniuk a városon belül. Borsod vármegye székhelyén már a dualizmus korában igény mutatkozott a tömegközlekedésre, és az omnibuszos közlekedés után 1897-ben elindult a villamos-, majd 1903-ban a menetrend szerinti autóbusz-közlekedés is.

A miskolci tömegközlekedés fénykorában, a szocializmus évei alatt a Miskolci Közlekedési Vállalatnak a több mint 200 000 lakos mellett a kb. 40 000 ingázó városon belüli utazását is meg kellett oldania, aminek lebonyolítása egyáltalán nem volt kis teljesítmény. Éppen ezért Miskolc méltán volt híres a tömegközlekedéséről; a szakmabeliek még országos szinten is az egyik legjobbként tartották számon az itteni szolgáltatást.

Napjainkra jelentősen megváltoztak a feltételek, az adottságok és a körülmények is. Sokkal kisebb a város lakónépessége, ebből következően az utasszám, a járatok száma, a közlekedési dolgozók és a járművek száma is, azonban a tömegközlekedési szolgáltatásra jelenleg is nagy igény mutatkozik. Az elmúlt 15 évben felújították a teljes villamospályát, meghosszabbították az 1-es villamos vonalát, beszereztek 31 db modern Škoda villamost, 81 db CNG üzemű autóbuszt és 10 db elektromos autóbuszt (utóbbiakat a Zöld Busz Program keretében), valamint 2023-ban véghez vittek egy jelentős vonalhálózati és menetrendi reformot is.

A miskolci tömegközlekedés – hasonlóan más városokéhoz – csak akkor maradhat versenyképes és tud fenntartható alternatívát nyújtani az egyéni közlekedéssel szemben, ha annál gyorsabb, kényelmesebb és olcsóbb eljutást tesz lehetővé. Miskolcon van jövője ennek a közlekedési módnak, de szükség van további fejlesztésekre és utasvonzó intézkedésekre is ahhoz, hogy a szolgáltatás a 21. századi polgárok igényeit is kielégítse.

A TRANSZFORMATÍV VÁLTOZÁS FÖLDRAJZI KERETEINEK VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON

Tráser Nándor Zoltán, Boros Lajos, Kriszka Olivér, Szkalitsity András, Nagy Gyula
Szegedi Tudományegyetem, Társadalomföldrajz Tanszék

A 21. században a klímaváltozáshoz való adaptáció legfontosabb helyszínei a városok, ugyanis már több, mint a Föld népességének a fele urbánus térségekben lakik. Ehhez kapcsolódóan a fenntartható városfejlesztés növekvő szerepét hangsúlyozzák globális léptékben az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai, azon belül is kiemelten a 11-es, a „Fenntartható városok és közösségek” cél. Szintén erre fókuszál, csak regionális szinten az Európai Unió Zöld Megállapodása, melynek központi eleme és célja az úgynevezett zöld átállás előmozdítása. Ennek megvalósulása kéz a kézben jár a lakosok szemléletének transzformatív változásával, mely jelen kutatás értelmezésében a mindennapi gyakorlatokat, viselkedést megváltoztató átalakulást, környezettudatos átállást jelenti. Mindezt kvalitatív módszertani szemlélettel, az egyének attitűdjének a megváltoztatására fókuszálva értelmezzük. A városfejlesztési folyamatokban egyre nagyobb figyelmet kap a helyi közösségek aktív szerepvállalása és az in-situ tudásra építő „bottom-up” fejlesztési kezdeményezés. Olyan, az ember-környezet kölcsönhatást újraértelmező, ökoszisztéma-szolgáltatásokat nyújtó természetalapú megoldások valósulnak meg, melyek a klímarezilienciához kulcsfontosságúak. Kutatási célkitűzésünk annak a vizsgálata volt, hogy a természetalapú városfejlesztési megoldások hogyan mozdíthatják előre a lakosok transzformatív változását a zöld átálláshoz kapcsolódóan. Ennek eléréséhez az elsődleges lépést a hazai, illetve nemzetközi szakirodalmakban leírt transzformatív változást értelmező esettanulmányok összehasonlító elemzése adja. Az interdiszciplináris szemlélet alkalmazása mellett a földrajzi lépték kérdése kerül fókuszba, amelyen keresztül átfogóan lehet elemezni azon elméleti keretrendszert, amelybe beletartozik a lakossági bevonás, a közösségi tervezés, az ökoszisztéma-szolgáltatások vagy a természet-alapú megoldások. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a lokális természet- és társadalomföldrajzi jellemzők meghatározóak az absztrakt koncepciók, mint a zöld átállás gyakorlati megvalósításában. A magyarországi transzformatív változások értelmezéséhez elengedhetetlen a kontextus és az aktorok közötti hatalmi viszonyok feltérképezése, valamint a fejlesztési lépések és azok hatásainak, összefüggéseinek vizsgálata.

A BELSŐ MIGRÁCIÓ TÉRBELI VÁLTOZÁSAI SZLOVÁKIÁBAN 1989 UTÁN

Pregi Loránt, Pavol Jozef Šafárik

University in Košice, Faculty of Science, Institute of Geography

Az 1989-es „bársonyos forradalmat” követő politikai, gazdasági és társadalmi átalakulások hatására Szlovákiában, hasonlóan más közép- és kelet-európai poszt szocialista országokhoz, jelentős változások figyelhetők meg a belső vándorlási folyamatokban. Míg az 1950-es évektől az 1980-as évek közepéig tartó intenzív iparosítás és lakásépítés a vidékről a városokba irányuló migrációt eredményezte, addig a rendszerváltást követően ez a tendencia fokozatosan megfordult: a vidék–város irányú vándorlást a városból vidékre történő költözések váltották fel. Az 1990-es évek közepétől a szuburbanizáció hatására a nagyobb városok közvetlen környezetében gyors népességnövekedés figyelhető meg. Ezzel párhuzamosan az interregionális vándorlások térbeli mintázata is átalakult, elsősorban a nagyvárosok, különösen a Pozsonyi régió irányába koncentrálódva. A 2020–2021-es COVID–19 világjárvány következtében viszont a belföldi vándorlások volumene jelentősen visszaesett, főként a hosszabb intraregionális vándorlások száma és aránya csökkent. Mindezen folyamatok rámutatnak a belső migráció térbeli mintázatainak mélyrehatóbb vizsgálatának szükségességére. A tanulmány célja ezért a Szlovákiában 1989 után végbement intra- és interregionális vándorlási folyamatok térbeli azonosítása, értelmezése és kartográfiai megjelenítése. Az elemzés a Szlovák Statisztikai Hivatal által tudományos célokra rendelkezésre bocsátott, a települések közötti vándorlásokra vonatkozó, 1996–2020 közötti időszakot lefedő anonimizált mikroadatokon alapul. A tanulmány az EU NextGenerationEU 09103-03-V05-00008 (Recovery and Resilience Plan for Slovakia) számú projekt támogatásával készült.

ADATOK A SZÁDVÁRI URADALOM JOBBÁGYAINAK NÉPESSÉGMOZGÁSÁHOZ (16–18. SZÁZAD)

Koleszár Krisztián

Miskolci Egyetem, Mikoviny Sámuel Földtudományi Doktori Iskola

Az uradalmak képességeit, gazdálkodását alapvetően befolyásolja a jobbágynépességük száma, és ahogyan az egykorú források megnevezik, a jobbágyok „ereje”. Mindebből következik, hogy mennyire lehet számítani a jobbágy kétkezi munkájára a földesúri majorságokban. Éppen ezért az uradalmak mindig is egyfajta emberi erőforrás gazdálkodást valósítottak meg, ahogyan a másik szereplő, a porták utáni adózásban érdekelt vármegye is valamiképpen nyilvántartotta a falvak népességét. A jobbágyköltözés, illetve annak bizonyos esetekben való tiltása, az engedélyezett jobbágybúcsúztatás már a középkortól állami szabályozás alá esett. Ezekre a népességmozgalmakra ugyanakkor viszonylag kevés forrást ismerünk, amelyek fennmaradtak, azok is egy-egy kisebb területet jellemeznek.

A szádvári uradalom Torna megyében jött létre a középkorban, s kiterjedését – a birtokolt falvakat – tekintve szinte változatlan formában maradt fenn a 19. századi darabokra hullásáig. Három olyan forrást találni az uradalom történetében, amely egy-egy pillanatfelvételen rögzíti a jobbágyok migrációját.

Az 1570. évi urbárium 1575. évi kiegészítései a Mohács utáni belháború, egyben az előrenyomuló Oszmán Birodalom hódoltatásainak zavaros időszakában készültek, amikor a jobbágyok költözését egyértelműen az oszmán „megrablások”, a falvak módszeres kifosztása, adózásra kényszerítése indítja el. Látszik a forrásból a közeli falvakba, illetőleg szomszédos vármegyékbe irányuló kirajzás irányíthatatlansága, az átmeneti biztonság igénye.

Az 1648 körül készült urbárium egy birtokosváltást követően mutatja a jobbágyközösségeket. Tetten érhető az újraszervezés igénye, hiszen a megüresedett jobbágyhelyeket be kell népesíteni, vizsgálják az elköltöző utódokat. Miután még a török kor derekán járunk, vallanak Törökországba hurcolt jobbágyokról is, egészen kiterjesztve ezzel a migráció térbeli határait.

Végül az 1730. július 18. körül összeírás és vizsgálat készült az uradalom szökött jobbágyairól, amely során 57 jobbágyot hallgatnak ki. A vallomást tevők a falvakból kerekén 70 szökött jobbágyról vallanak, itt is jól adatoltak a népességmozgás irányai, a töröktől visszafoglalt, az idegen uralom alatt pusztává vált területeken megjelenő jobbágyhiány, ezzel együtt a néhány évnyi adómentességgel átcsbáítható jobbágyok életstratégiái.

MAGYAR ÁLLAMI NYUGDÍJASOK A NAGYVILÁGBAN

Illés Sándor, Molnár-Hidassy Dóra¹, Gellérné Lukács Éva²

¹*Magyar Államkincstár*

²*Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék*

Egy kutatásfolyam újabb állomása a tervezett előadás. Az 1960-as években induló egyedülállóan hosszú idősorok alapján jellegzetes szakaszokat különíthetők el a mennyiségek, a célozások szerkezetének változása, a jogszabály módosulások és a geopolitikai átmenetek szempontrendszerét figyelembe véve.

Fő módszereink az időszorelemzés, kartográfiai ábrázolás, a statisztikai leírás és a kritikai szakirodalom elemzés. Mondanivalónk súlypontját a 2000-es évekre helyezzük, különös tekintettel az új jelenségekre és folyamatokra.

Zárásként pedig a magyarországi és a külföldre utalt összegek átlagait hasonlítjuk össze, sajátos pénzügyi és társadalomrétegződési szempontokat is beemelve.

A SREBRENICAI NÉPIRTÁS GLOBÁLIS EMLÉKEZETE A GEOPOLITIKA TÜKRÉBEN

Nagy Tamás

Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola

Bosznia-Hercegovina történelmét a multikulturalizmus és az ebből adódó etnikai versengések és konfliktusok jellemezték. A 19. század során teret nyerő nacionalizmus felerősítette az etnikai feszültségeket, amelyeket nagyban elősegített a terület 1878-as megszállása az Osztrák-Magyar Monarchia által. A Monarchia politikai célja volt a helyi etnikai közösségek önálló identitástudat fejlesztése, amelyben a bosnyák etnikum esetében jelentős eredményeket értek el. Az 1882-es időszakot követően önálló iszlám vallási intézményrendszer alakult ki, amely segítette a bosnyák önazonosságtudat kialakulását. A 20. század során a bosnyákok folyamatos ellentétbe kerültek a szerb, illetve a horvát etnikumokkal, amely ellentét a kommunista Jugoszlávia felbomlásával katonai konfliktust eredményezett. Az 1992 és 1995 között zajló háború súlyos következményekkel járt, hiszen a harcoló felek gyakran folyamodtak az etnikai tisztogatás eszközhöz a különböző stratégiai célok elérése érdekében. Ilyen etnikai tisztogatást hajtottak végre a szerb erők 1995 júliusában Srebrenica térségében, ahol közel 8000 bosnyák lakost mészároltak le. A népiirtás helyszíne a háborút követően olyan szimbolikus helyszínné vált, amely a bosnyák identitástudat részét képezi. Geopolitikai szempontból a helyszín továbbra is egy politikailag érzékeny „szuperjelentéssel” bír, amely jelentéstartalom a globális emlékezeti kultúrkörbe is áttérjedt. Az előadás célja a srebrenicai szimbolikus térvizsgálat globális helyzetének bemutatása és az emlékezeti tér narratíva megjelenésének a vizsgálata a külföldi médiumok lencséjén keresztül.

A JOG FÖLDRAJZA ÉS A FÖLDRAJZOSOK JOGA – IUS MIGRATIONIS ET GEOGRAPHIA LEGALIS

Illés Sándor, Simonyi Péter, Tóth Judit¹

Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék¹

A tiszta elméleti jogi földrajz csekély hagyományokkal bíró ága volt a magyar geográfiának. Művelése sok okból kifolyólag, főleg az alkalmazott területfejlesztésre és településrendezés gyakorlatára korlátozódott. A jog gondolatvilágának sokkal kisebb hatása volt, mint a közgazdaságtudománynak, statisztikának, szociológiának és így tovább. Pedig például a 'területi hatály' fogalma horizontálisan és vertikálisan is értelmezhető az emberek világára és azon túl is.

A jogi földrajz (legal geography) figyelemre méltó módon fejlődött az utóbbi évtizedben. Néhány sajátosságot a Progress in Human Geography, Population Space and Place, Professional Geographer és az Antipode folyóiratok az utóbbi 3 évfolyamának tanulmányai alapján kívánjuk felvillantani.

Magyarországra visszatérve a belföldi és nemzetközi vándorlásokat érintő egyes jogszabályok kritikai elemzésével illusztráljuk a jogi földrajz relevanciáját. Végezetül, hangsúlyozzuk a jogászok és földrajzosok jogát, ezen interdiszciplináris tudományterület művelésére.

A TANULÓI TÉRÉRZÉKELÉS VIZSGÁLATA MENTÁLIS TÉRKÉPEK ALAPJÁN – MÓDSZERTANI KÍSÉRLET KÁRPÁTALJÁN

Oroszi Dóra¹, Czomba Péter²

¹*Debreceni Egyetem, Társadalomföldrajz és Területfejlesztési Tanszék*

²*Debreceni Egyetem, Természetföldrajzi és Geoinformatikai Tanszék*

A kutatás célja a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolába járó tanulók Ukrainára vonatkozó mentális reprezentációinak feltárása volt, különös tekintettel a földrajzi térérzékelésre és geopolitikai tájékozottságra. A vizsgálat 2025 februárjában zajlott, 45 fő (8–9. osztályos tanuló) részvételével. A kvalitatív vizsgálati keret háromféle mentális térképezési feladatot alkalmazott: vaktérképes kontúrrajzolás, szabadkézi ábrázolás, valamint kiemelt földrajzi és társadalmi objektumok (Kárpátalja, Kijev, háborús övezetek) térképi elhelyezése.

Az eredmények három tanulói csoportot különítettek el: (1) pontos, vizuálisan jól strukturált térképek; (2) torzított, de értelmezhető rajzok; (3) hibás, aránytalan ábrázolások. A tanulók viszonylag magabiztosan lokalizálták saját régiójukat, míg Ukrajna kontúrjának és szomszédos államainak felismerése, valamint a háborús térségek beazonosítása nagy szórást mutatott. A tanulói válaszokat kérdőíves háttérváltozók egészítették ki (pl. digitális eszközhasználat, térképhasználati gyakoriság, idegennyelv-ismeret, külföldi utazások, hírfogyasztási szokások), amelyek lehetőséget adnak a mentális térképek tartalmi elemzésének árnyalására.

A kutatás rámutat arra, hogy a tanulók térbeli tudása nemcsak ismereti, hanem perceptuális és affektív tényezők mentén is szerveződik. A mentális térképezés módszertani előnye, hogy az önbevalláson alapuló attitűdvizsgálatokkal szemben komplexebb képet nyújt a tanulói gondolkodásról. A rajzolt térképek térinformatikai megjelenítése, valamint matematikai-statisztikai módszerekkel történő elemzése pedig hozzájárul a földrajzoktatásban alkalmazható diagnosztikai és fejlesztési eszköztár megújításához.